

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาประเทศโดยมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ ส่งผลให้คนไทยมีค่านิยมทางด้านวัตถุสูงขึ้น แต่ปรากฏว่าคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนเสื่อมโทรมลง การจัดการศึกษาในช่วงที่ผ่านมาจึงไม่สามารถพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้อย่างเต็มที่ เพราะการพัฒนาประเทศที่แท้จริง ควรพัฒนาคุณภาพของคนควบคู่กับการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน

จากปัญหาดังกล่าว การวิจัยครั้งนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมที่ปรากฏในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โดยในตอนต้น ผู้วิจัยศึกษาและรวบรวม คุณลักษณะทางจริยธรรม ซึ่งบุคคลในสังคมไทยควรประพฤติปฏิบัติ หรือได้รับการปลูกฝัง จากเอกสาร วารสาร ตำรา และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ แล้วเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจริยธรรม จำนวน 29 ท่าน จากนั้นนำข้อคิดเห็นและคำแนะนำ มาปรับแบบพิจารณาคุณลักษณะทางจริยธรรมและนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจริยธรรมพิจารณาอีกเป็นครั้งที่ 2 เมื่อนำผลที่ได้มาสรุปภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา จึงพบว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมที่สำคัญและใช้เป็นกรอบในการวิจัยมีทั้งหมด 24 ประการ ผู้วิจัยสร้างแบบวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตร เพื่อเป็นเครื่องมือในการวิจัย ศึกษาหลักการวิเคราะห์ เพื่อกำหนดวิธีดำเนินการวิเคราะห์ และทดลองวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมของหลักสูตรและหนังสือเรียนภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้นจึงนำตัวอย่างการวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมของหลักสูตรและหนังสือเรียน ให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวิเคราะห์เนื้อหาและหลักสูตร จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาและตรวจสอบความตรงในการวิเคราะห์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สุ่มหนังสือเรียน 1 เล่ม โดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย เพื่อทดลองวิเคราะห์ด้วยตนเอง และยังทำการวิเคราะห์ซ้ำอีก 1 ครั้ง โดยใช้เวลาน่าจากการวิเคราะห์ครั้งแรกเป็นเวลา 2 สัปดาห์ เพื่อพิจารณาความคงเส้นคงวาในการวิเคราะห์ จากนั้นนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ และข้อเสนอของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงวิธีการวิเคราะห์

เนื้อหาให้ถูกต้องรัดกุมยิ่งขึ้นแล้ว จึงดำเนินการวิเคราะห์หลักสูตรและวัสดุหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) คู่มือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หนังสือเรียนและคู่มือครู มีจำนวนทั้งหมด 31 เล่มผู้วิจัยใช้วิธีการแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละในการวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

1. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เมื่อพิจารณาหลักสูตร โดยจำแนกตามหลักการ จุดหมาย แนวดำเนินการ จุดประสงค์ของ กลุ่มวิชา และคำอธิบายรายวิชา พบว่า

หลักการ คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏมีเพียงด้านเดียว คือ ความไม่

รู้จุดหมาย คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏมีจำนวน 8 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ การรู้จักสามัคคี ความมัธยัสถ์ ประหยัด ความเมตตากรุณา ความไม่

แนวดำเนินการ คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏมีจำนวน 8 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความมีเหตุผล ความมีระเบียบวินัย การรู้จักสามัคคี ความมัธยัสถ์ ประหยัด ความอดทนอดกลั้น

จุดประสงค์ของกลุ่มวิชา คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏมีจำนวน 8 ด้าน คือ ความมีเหตุผล ความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม ความรับผิดชอบ การรู้จักสามัคคี ความมัธยัสถ์ ประหยัด การพึ่งตนเอง ความไม่

คำอธิบายรายวิชา คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏมีจำนวน 18 ด้าน คุณลักษณะทางจริยธรรมที่เรียงตามลำดับ จากมากไปหาน้อย 5 ลำดับแรก คือ ความมีระเบียบวินัยความเป็นผู้มีวัฒนธรรม ความมัธยัสถ์ ประหยัด ความมีเหตุผล การรู้จักสามัคคี ส่วนคุณลักษณะทางจริยธรรม 5 ลำดับสุดท้าย คือ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเมตตากรุณา การรู้จักประมาณตน การพึ่งตนเอง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การไม่เบียดเบียนกัน คุณลักษณะ

ทางจริยธรรมที่ไม่ปรากฏ คือ ความกตัญญูทเวที ความยุติธรรม การตรงต่อเวลา ความมีสัมมาคารวะ การส่งเสริมคนทำความดี ความกล้าทางจริยธรรม

เมื่อพิจารณาหลักสูตรโดยส่วนรวม จะพบว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏมีจำนวน 18 ด้าน คุณลักษณะทางจริยธรรมที่เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย 5 ลำดับแรก คือ ความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้มีวิคุณธรรม ความมัธยัสถ์ ประหยัด ความมีเหตุผล การรู้จักสามัคคี ส่วนคุณลักษณะทางจริยธรรม 5 ลำดับสุดท้าย คือ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเมตตากรุณา การมีสัจจะและความจริงใจ การพึ่งตนเอง การรู้จักประมาณตน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการไม่เบียดเบียนกัน ส่วนคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ไม่ปรากฏ คือ ความกตัญญูทเวที ความยุติธรรม การตรงต่อเวลา ความมีสัมมาคารวะ การส่งเสริมคนทำความดี ความกล้าทางจริยธรรม

2. คู่มือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เมื่อพิจารณาคู่มือหลักสูตร จะพบว่าคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏมีจำนวนเพียง 7 ด้าน อันได้แก่ ความเป็นผู้มีวิคุณธรรม ความมีระเบียบวินัย การรู้จักสามัคคี ความใฝ่รู้ ความรับผิดชอบ ความมัธยัสถ์ ประหยัด การรู้จักประมาณตน

3. หนังสือเรียน โดยจำแนกตามกลุ่มวิชาดังนี้ คือ กลุ่มวิชาภาษา กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ กลุ่มวิชาสังคมศึกษา กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ กลุ่มวิชาการงาน และอาชีพ พบว่า

กลุ่มวิชาภาษา คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏมีจำนวนครบทุกด้าน คุณลักษณะทางจริยธรรมที่เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย 5 ลำดับแรก คือ ความมัธยัสถ์ ประหยัด ความเมตตากรุณา การรู้จักสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ ความกตัญญูทเวที ความอดุสาหะ ซยันหมั่นเพียร ส่วนคุณลักษณะทางจริยธรรม 5 ลำดับสุดท้าย คือ ความยุติธรรม ความใฝ่รู้ การรู้จักประมาณตน การไม่เบียดเบียนกัน ความกล้าทางจริยธรรม

กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏมีจำนวน 9 ด้าน คือ ความใฝ่รู้ ความมีเหตุผล การรู้จักสามัคคี ความมัธยัสถ์ ประหยัด ความมีสติรู้ผิดชอบชั่วดี ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความอดุสาหะขยันหมั่นเพียร ความอดทนอดกลั้น

กลุ่มวิชาสังคมศึกษา คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏมีจำนวน 23 ด้าน คุณลักษณะทางจริยธรรมที่เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย 5 ลำดับแรก คือ ความมีระเบียบวินัย การรู้จักสามัคคี ความมัธยัสถ์ ประหยัด ความอดุสาหะขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ส่วนคุณลักษณะทางจริยธรรม 5 ลำดับสุดท้าย คือ ความมีสัมมาคารวะ ความใฝ่รู้ การพึ่งตนเอง การตรงต่อเวลา ความกล้าทางจริยธรรม ส่วนคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ไม่ปรากฏคือ การส่งเสริมคนทำความดี

กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลากร คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏ มีจำนวน 13 ด้าน คือ ความมีระเบียบวินัย ความมีเหตุผล ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม ความเสียสละ ความมัธยัสถ์ ประหยัด ความรับผิดชอบ การรู้จักสามัคคี ความอดุสาหะขยันหมั่นเพียร ความเมตตากรุณา การพึ่งตนเอง ความมีสติรู้ผิดชอบชั่วดี ความอดทนอดกลั้น การรู้จักประมาณตน

กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏ มีจำนวน 9 ด้าน คือ ความมัธยัสถ์ ประหยัด การรู้จักประมาณตน ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความเมตตากรุณา ความมีสติรู้ผิดชอบชั่วดี ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาหนังสือเรียนโดยส่วนรวม จะพบว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏมีจำนวนครบทุกด้าน คุณลักษณะทางจริยธรรมที่เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย 5 ลำดับแรก คือ ความมัธยัสถ์ ประหยัด การรู้จักสามัคคี ความมีระเบียบวินัย ความอดุสาหะขยันหมั่นเพียร ความเมตตากรุณา ส่วนคุณลักษณะทางจริยธรรม 5 ลำดับสุดท้าย คือ ความยุติธรรม การไม่เบียดเบียนกัน ความมีสัมมาคารวะ การตรงต่อเวลา การส่งเสริมคนทำความดี ความกล้าทางจริยธรรม

4. คู่มือครู โดยจำแนกตามกลุ่มวิชาเท่าที่มีใช้อยู่ตามความเป็นจริง มี 2 กลุ่มวิชา คือ คู่มือครูกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ คู่มือครูกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ พบว่า

คู่มือครูกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏ มีจำนวน 8 ด้าน คือ ความไม่รู้จักพอ ความมีเหตุผล การรู้จักสามัคคี ความมีธรรมาภิบาล ประหยัด ความมีสติรู้ผิดชอบชั่วดี ความมีระเบียบวินัย การพึ่งตนเอง ความรับผิดชอบ

คู่มือครูกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏ มีจำนวน 11 ด้าน คือ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความอดทนอดกลั้น ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ การรู้จักสามัคคี ความมีธรรมาภิบาล ประหยัด ความเมตตา กรุณา การตรงต่อเวลา ความเป็นผู้มีวิถัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาคู่มือครูโดยภาพรวม จะพบว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏ มีจำนวน 15 ด้าน คุณลักษณะทางจริยธรรมที่เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย 5 ลำดับแรก คือ ความไม่รู้จักพอ ความมีเหตุผล ความมีระเบียบวินัย การรู้จักสามัคคี ความมีธรรมาภิบาล ประหยัด ส่วนคุณลักษณะทางจริยธรรม 5 ลำดับสุดท้าย คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความเมตตา กรุณา การตรงต่อเวลา ความเป็นผู้มีวิถัฒนธรรม ส่วนคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ไม่ปรากฏคือ ความกตัญญูต่อบุคคล ความยุติธรรม การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีศีลจรรยาและ ความจริงใจ การรู้จักประมาณตน การไม่เบียดเบียนกัน ความมีสัมมาคารวะ การส่งเสริมคนทำความดี ความกล้าทางจริยธรรม

อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมดังกล่าว มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายดังต่อไปนี้

1. จากเอกสารหลักสูตรและวัสดุหลักสูตร ที่นำมาวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมในการวิจัยครั้งนี้ พบว่าหนังสือเรียนมีจำนวนคุณลักษณะทางจริยธรรมมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากหนังสือเรียนที่ใช้ในวิเคราะห์ มีจำนวนมากกว่าเอกสารประเภทอื่น ๆ คือ มีทั้งหมด 26 เล่ม

ตลอดจนในหนังสือเรียนจะระบุเนื้อหาไว้โดยละเอียด ดังนั้น จึงมีคุณลักษณะทางจริยธรรม ในแต่ละด้านและความถี่ของแต่ละคุณลักษณะปรากฏมาก ส่วนเอกสารหลักสูตรและคู่มือหลักสูตร มีเพียงอย่างละ 1 เล่ม โดยจะระบุเนื้อหาไว้อย่างกว้าง ๆ และส่วนของคู่มือครู ถึงแม้ว่า จะระบุเนื้อหา กิจกรรมไว้อย่างละเอียด แต่ก็มีปรากฏเพียง 3 เล่ม ผลการวิจัย พบว่า คุณลักษณะทางจริยธรรม ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย การรู้จักสามัคคี ความมั่งคั่ง ประหยัด ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม ความใฝ่รู้ ปรากฏทั้งในส่วนของเอกสาร หลักสูตร และวัสดุหลักสูตร แสดงให้เห็นว่ามีความสอดคล้องกันในส่วนของเอกสารหลักสูตร และวัสดุหลักสูตร คุณลักษณะทางจริยธรรม 6 ประการที่ปรากฏทั้งในเอกสารหลักสูตร และ วัสดุหลักสูตร ยังตอบสนองไปในทิศทางเดียวกัน จุดเน้นของกรมสามัญศึกษา ในข้อที่ 1 (อ้างถึงใน โกวิท วรนิวัฒน์, 2521) ที่ว่า มุ่งเน้นคุณธรรมของนักเรียนด้านความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู ความรับผิดชอบ การพึ่งตนเอง และความมีระเบียบวินัย เช่นเดียวกับเป้าหมายด้านคุณภาพ ในแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ของกรมสามัญศึกษา (กองแผนงาน, ม.ป.ป.) ได้ระบุว่า ให้นักเรียนมัธยม มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถปฏิบัติตน ให้มีคุณธรรมในเรื่อง ความกตัญญูทวดเทวี ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความสะอาด ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร การรู้จักประมาณตน การประหยัด และการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของกรมสามัญศึกษา ก็ยังดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาการศึกษาฯ ระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ได้ระบุนโยบายประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคล (กองแผนงาน, 2534) ไว้ว่า "ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถตามหลักสูตร มีนิสัยรัก การอ่าน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ ร่าเริงแจ่มใส มีศีลธรรม มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย รับผิดชอบ ขยัน ประหยัด พึ่งตนเองได้"

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยต่าง ๆ ที่กล่าวถึง คุณลักษณะทางจริยธรรมทั้ง 6 ประการ ที่ปรากฏในเอกสารหลักสูตร และวัสดุหลักสูตร เช่น งานวิจัยของบุญเหลือ แผงเวียง และคณะ (2532) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะทางด้านจิตนิสัย ที่มีความสำคัญยอมรับกันว่าเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทย ได้แก่ การพึ่งตนเอง ความขยันหมั่นเพียร ความรับ

ผิดชอบ การประหยัดและออม การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย โดยศึกษาจาก โรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 6 พบว่า โดยส่วนรวมของทุกจังหวัดและโรงเรียน ทุกขนาด นักเรียนมีคุณลักษณะทั้ง 5 ประการ ในระดับมากซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิทรา วรณะ (2524) ที่กล่าวว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในเขตกรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรม ทางจริยธรรม 6 คุณลักษณะ คือ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ ความอดสาหะและความยุติธรรม อยู่ในระดับชั้นจริยธรรมที่ 5 (ระดับนี้บุคคล จะเห็นความสำคัญของส่วนรวม เคารพในสิทธิของผู้อื่น ทำตามหน้าที่ บรรทัดฐานของสังคม ความคุมตนเองได้)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คุณลักษณะทางจริยธรรม 6 ด้าน ที่ปรากฏร่วมกัน ชี้ให้เห็นถึงความสอดคล้องกันระหว่าง เอกสารหลักสูตรและวัสดุหลักสูตร และถ้าจะพิจารณาอีก โดยละเอียดก็ยิ่งพบอีกว่ามีคุณลักษณะทางจริยธรรมในด้านอื่น ๆ อันได้แก่ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความมีเหตุผล ความเสียสละ ความอดสาหะขยันหมั่นเพียร ความเมตตากรุณา การพึ่งตนเอง ความมีสติรู้ผิดชอบชั่วดี ความอดทนอดกลั้น ที่ปรากฏร่วมกันระหว่าง เอกสาร หลักสูตร หนังสือเรียน คู่มือครู (หนังสือเรียนและคู่มือครูเป็นส่วนหนึ่งของวัสดุหลักสูตร) ยกเว้นคู่มือหลักสูตรเท่านั้นที่ไม่มีคุณลักษณะทางจริยธรรมทั้ง 8 ด้านปรากฏอยู่ ทั้งนี้เนื่องจาก คู่มือหลักสูตรได้จัดทำขึ้น เพื่อเป็นคู่มือสำหรับครู อาจารย์ ในการใช้หลักสูตร เนื้อหาสาระ จึงประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นสาระสำคัญของหลักสูตรและแนวการใช้หลักสูตร มากกว่าเนื้อหาที่ ต้องการจะปลูกฝังให้กับผู้เรียน จึงนับว่าคู่มือหลักสูตร หนังสือเรียนและคู่มือครูที่จัดทำขึ้น สำหรับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2534) เป็นวัสดุ หลักสูตรที่จัดได้สอดคล้องกับหลักสูตร และเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการจัดทำวัสดุหลักสูตร คือ เพื่อช่วยให้ผู้ใช้หลักสูตรสามารถใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. จากผลการวิจัย พบว่า มีคุณลักษณะทางจริยธรรม 5 ด้าน ที่ไม่ปรากฏใน เอกสารหลักสูตร คู่มือหลักสูตรและคู่มือครู ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที ความยุติธรรม ความมี สัมมาคารวะ การส่งเสริมคนทำความดี ความกล้าทางจริยธรรม สำหรับคุณลักษณะทาง

จริยธรรมด้านแรก คือ ความกตัญญูกตเวทิต์ พบว่า กรมสามัญศึกษาได้ระบุไว้ในส่วนของจุดเน้น กรมสามัญศึกษา และในส่วนของแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) เน้นถึงคุณธรรมในเรื่องของความกตัญญูกตเวทิต์ หรือในงานวิจัยต่าง ๆ ก็ได้ระบุถึงความกตัญญูกตเวทิต์ เช่น ยุพาพร จุนเจือจาง (2521) พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ใน 6 จังหวัดภาคกลาง ยกเว้นกรุงเทพมหานคร มีความกตัญญูกตเวทิต์เป็นที่น่าพอใจ ในทำนองเดียวกัน สุนทรี มีพร้อม (2521) ได้วิเคราะห์หนังสืออ่านประเภทบันเทิงคดีที่ชนะการประกวดสำหรับเด็ก ก็พบว่า เนื้อหามุ่งสอนให้เด็กมี ความกตัญญูกตเวทิต์ต่อพ่อแม่ สุนทนา สุภาพ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงความกตัญญูกตเวทิต์ ว่าเป็นค่านิยมประการหนึ่งที่ต้องรณรงค์ และปลูกฝังสำหรับเยาวชนไทย เพราะคนที่เป็นมนุษย์จะต้องมีความกตัญญูกตเวทิต์ ไม่เนรคุณโดยเฉพาะกตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้ที่มีบุญคุณแก่ตน

แต่ในการวิเคราะห์เนื้อหาจริยธรรม ในส่วนเอกสารหลักสูตร คู่มือหลักสูตร และคู่มือครู ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ไม่พบว่ามีคุณลักษณะทางจริยธรรมในด้านความกตัญญูกตเวทิต์ ซึ่งเป็นคุณลักษณะทางจริยธรรมที่สำคัญ และอยู่คู่กับสังคมไทยเสมอมา

ส่วนความยุติธรรม ความมีสัมมาคารวะ การส่งเสริมคนทำความดี ความกล้าทางจริยธรรม ยังไม่ปรากฏเด่นชัดนักในงานวิจัยเท่าที่ผ่านมา ในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมที่น่าจะปลูกฝังมีหลายประการ งานวิจัยต่าง ๆ จึงมักจะมุ่งศึกษาคุณลักษณะทางจริยธรรมที่เด่นชัดก่อน หรือศึกษาคุณลักษณะจริยธรรมที่มาจากหลักธรรมทางพุทธศาสนาโดยตรง ดังนั้น ความถี่ในการปรากฏของคุณลักษณะทางจริยธรรม จึงไม่เท่าเทียมกัน ดังจะพบได้จากงานวิจัยหรือบทความต่าง ๆ เช่น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2523) ได้กล่าวถึง จริยธรรมที่จำเป็น 8 ประการ ที่ควรปลูกฝังสำหรับสังคมไทย คือ การไฝ่สัจจะ การใช้ปัญญาแก้ปัญหา เมตตา-กรุณา สติ-สัมปชัญญะ ไม่ประมาท ชื่อสัตย์สุจริต ซынหมั่นเพียร หิริ-โอตตัปปะ กรมศาสนาก็ได้เสนอแนะคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ควรปลูกฝังสำหรับคนไทย (อ้างถึงใน บุญชัย จงกลณี, 2526) ไว้ว่า ควรมีวินัย ชื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม ซын ประหยัด ยึดมั่นในสัมมาชีพ สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบ

ต่อสังคมและประเทศชาติ รู้จักคิดริเริ่ม วิจัยและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล กระตือรือร้น ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทอดทูนชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รู้จักพึ่งตนเองและมีอุดมคติ มีความภาคภูมิใจ รู้จักทำนุบำรุงศิลปะ วัฒนธรรมและทรัพยากร ของชาติ เสียสละ เมตตาอารี กตัญญูทเวที กล้าหาญและอดทน กระทบล ทองธรรมชาติ (2529) ได้กล่าวถึง คุณธรรม จริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้ประชาชนนั้นมีมากมาย แต่ที่ควร กล่าวมี 10 ประการ คือ การมีวินัย ความนิยมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต การเสียสละเพื่อส่วนรวม ความสามัคคี ความกล้าหาญ การไม่โลภไม่ขโมย การละอายและเกรงกลัวในการกระทำชั่ว ความเชื่อมั่นในตนเอง ธรรมรักษ์ การพิศษฎ์ (2531) ได้กล่าวถึง ค่านิยมที่ควรปลูกฝังให้กับคนไทย เพื่อให้เป็น บุคคลที่มีคุณภาพ สามารถเผชิญกับปัญหาความอยู่รอดทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตข้างหน้า ซึ่งได้แก่ค่านิยมดังต่อไปนี้ ความขยันหมั่นเพียร การมีระเบียบวินัย การอดออม และซื่อสัตย์ และคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ก็ได้เสนอว่าควรเร่งรัดปลูกฝังค่านิยมพื้นฐานที่จำเป็น เร่งด่วน 5 ประการ คือ (1) การพึ่งพาตนเอง ขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ (2) การประหยัดและออม (3) การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย (4) การปฏิบัติตาม คุณธรรมของศาสนา (5) ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ จะเห็นได้ว่าในงานวิจัยไม่ได้กล่าวถึง ความมีสัมมาคารวะ หรือการส่งเสริมคนทำความดี แต่กล่าวถึงความยุติธรรมและความกล้าหาญ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความกล้าทางจริยธรรม

จากผลการวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรในส่วนของเอกสารหลักสูตร คู่มือหลักสูตร และคู่มือครู แม้จะไม่ปรากฏคุณลักษณะทางจริยธรรมทั้ง 5 ด้าน ดังกล่าวมาแล้วก็ตาม แต่ ในทางปฏิบัติครูผู้สอน สามารถจัดการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการปลูกฝังจริยธรรมทั้ง 5 ได้ เนื่องจากในปัจจุบันสภาพความเสื่อมโทรมทางด้านจริยธรรมนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ การปลูกฝังคุณลักษณะทางจริยธรรมในด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง จึงควร จะมีเพิ่มขึ้น และกระทำกันอย่างจริงจัง

3. จากการวิเคราะห์เนื้อหาในเอกสารหลักสูตร โดยจำแนกเป็นหลักการ จุดหมาย แนวดำเนินการ จุดประสงค์กลุ่มวิชา คำอธิบายวิชานั้น ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์เนื้อหาในส่วนของจุดประสงค์กลุ่มวิชา คำอธิบายรายวิชา มาเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์เนื้อหาในหนังสือเรียน พบว่า มีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏร่วมกัน 8 ด้าน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล ความมีระเบียบวินัย การรู้จักสามัคคี ความมีรยัยล์ประหยัด การฝังตนเอง ความเป็นผู้มีวิคุณธรรม ความใฝ่รู้ นอกจากนี้ยังมีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏร่วมกันในคำอธิบายรายวิชาและหนังสือ ซึ่งได้แก่ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเสียสละ ความอดสาหะขยันหมั่นเพียร ความเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีสัจจะและความจริงใจ ความมีสติรู้ผิดชอบชั่วดี ความอดทนอดกลั้น การรู้จักประมาณตน การไม่เบียดเบียนกัน จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า มีความสอดคล้องกันระหว่างจุดประสงค์กลุ่มวิชา คำอธิบายรายวิชา และหนังสือเรียน ดังความเห็นของ ปราณี โปธิสุข (2527) ว่าเนื้อหาในแบบเรียนเป็นการวิเคราะห์และตีความคำอธิบายรายวิชา และจุดมุ่งหมายของวิชา ดังนั้นหนังสือเรียนจึงต้องเรียบเรียงเนื้อหาให้สอดคล้องกับแนวทางที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

4. จากผลการวิจัยในภาพรวม พบว่า มีคุณลักษณะทางจริยธรรม ปรากฏในหนังสือเรียนครบทั้ง 24 ด้าน โดยคุณลักษณะทางจริยธรรมที่มีความถี่ในลำดับแรก ๆ ของแต่ละกลุ่มวิชาแตกต่างกันออกไป ในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าจากคุณลักษณะทางจริยธรรมในด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในแต่ละกลุ่มวิชาเหมาะสมและถูกต้องตามธรรมชาติของกลุ่มวิชา ดังนี้

กลุ่มวิชาภาษา มีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏเด่นชัด 5 ลำดับแรก คือ ความมีรยัยล์ ประหยัด ความเมตตากรุณา การรู้จักสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ ความกตัญญูทเวทึ ความอดสาหะขยันหมั่นเพียร ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเรียนวิชาภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้ระบุในคำแนะนำการใช้หนังสือภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ (กรมวิชาการ, 2534) สรุปได้ว่า เพื่อให้เกิดทักษะและความสามารถใช้ภาษาไทยในการสื่อสารข้อความ ให้เกิดประโยชน์ในการเสริมสร้างความเข้าใจ และความรู้สึกที่ดีต่อกันในหมู่ชนชาติเดียวกัน ตลอดจนการเรียนวรรณคดีก็เพื่อให้เข้าใจความรู้สึกนึกคิดของ

เพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะที่ร่วมชาติและเพื่อเข้าใจศิลปะการใช้ภาษา เพื่อนคนไทยของเราที่มีชีวิตอยู่ในอดีต ในปัจจุบันและจะมีต่อไปในอนาคต การพยายามเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของเพื่อนร่วมชาติ เพื่อนมนุษย์ จะทำให้เข้าใจตนเองมากขึ้น นอกจากนี้ วรรณกรรมยังสามารถสะท้อนความคิดค่านิยม และชีวิตความเป็นอยู่ของชนในชาติออกมา ให้เห็นได้อย่างเด่นชัด ดังงานวิจัยของนิตยา ปิ่นชาญชัยยุทธ (2515) ที่ศึกษาถึงคุณธรรมของตัวเอกในวรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาต้น พบว่า เรื่องพระอภัยมณี มีคุณธรรมด้านความกตัญญูทวดที่ปรากฏสูงสุด ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการเสียสละปรากฏต่ำที่สุด คุณธรรมของขุนแผนที่ปรากฏสูงสุดคือ ความมีระเบียบวินัย การตรงต่อเวลาและความเป็นผู้มีวิถะธรรม คุณธรรมที่ปรากฏต่ำที่สุด คือ ความรับผิดชอบและความสามัคคี เป็นต้น ดังนั้นผลการวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมในครั้งนี้ก็เช่นกัน ได้ปรากฏคุณลักษณะทางจริยธรรมที่เด่นชัด 7 ประการ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งคุณลักษณะทางจริยธรรมบางประการที่ปรากฏก็เป็นไปในทิศทางเดียวกับค่านิยมทางสังคมที่เป็นหลักของคนไทย ตามผลการวิจัยของสมิธและคนอื่น ๆ (1968) ในด้านการพัฒนาจิตใจและการทำคุณงามความดี ค่านิยมการทำความดีก็คือ ความมีใจกว้างหรือมีน้ำใจ การกระทำความดี ๆ ที่เป็นการให้ทาน ไม่ว่าจะผู้รับจะเป็นวัด พระ ญาติหรือเพื่อนฝูงจะนำบุญหรือความดีมาให้แก่ผู้บริจาค และมีความหวังว่าคงจะได้รับผลกรรมอันดีในวันใดวันหนึ่ง

กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ พบว่าคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏมีเพียง 9 ด้าน คุณลักษณะที่เด่นชัดอันดับแรก คือ ความใฝ่รู้ ความมีเหตุผลเป็นอันดับรองลงมา จะเห็นได้ว่าไปในแนวเดียวกันกับธรรมชาติของวิชาวิทยาศาสตร์ที่กล่าวว่า ความรู้ต่าง ๆ ที่ เป็นความจริง ซึ่งได้รับการค้นคว้า ยืนยันมาแล้วก็ยังไม่เป็นความจริงที่สมบูรณ์ เมื่อความรู้ต่าง ๆ ได้ถูกค้นพบมากขึ้น สิ่งที่เคยเป็นที่ยอมรับในอดีต อาจไม่เป็นที่ยอมรับในเวลาต่อมา ในวิชานี้จึงต้องมีการค้นคว้าอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นผู้เรียนวิชาวิทยาศาสตร์ นอกจากจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง มโนทัศน์ กฎ หลักการ และสมมติฐานแล้ว ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถในการค้นคว้า สืบเสาะหาความรู้ และสามารถแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ได้ตลอดเวลา และทันต่อการเปลี่ยนแปลงได้ (นิมพ์ใจ วัชรานุกฤษ, 2533) หรือในวิชา

คณิตศาสตร์ก็มีโจทย์ปัญหาต่าง ๆ ให้ผู้เรียนรู้จักขบคิด ขวนขวายหาคำตอบ ความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ และยังฝึกให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล สามารถใช้เหตุผลในการแสดงความคิด ได้อย่างมีระบบชัดเจน และรัดกุม

กลุ่มวิชาสังคมศึกษา จะพบว่า มีคุณลักษณะทางจริยธรรมเกือบทุกประการ ยกเว้น การส่งเสริมคนทำความดี ซึ่งคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏ ในลำดับแรกๆ ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย การรู้จักสามัคคี ความมีธรรมาภิบาล ความอดทนอดกลั้น ความรับผิดชอบ ถ้าพิจารณาเป้าหมายสำคัญของการเรียนการสอนสังคมศึกษาในแนวใหม่ (วันทนา กุมภาญจน์, 2530) ได้ระบุไว้ในข้อที่ 1 ว่า เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีค่านิยมความเชื่อ เจตคติที่ถูกต้อง มีความรับผิดชอบต่อสังคม จะพบว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏในกลุ่มวิชานี้ก็จัดเป็นค่านิยม ที่ควรปลูกฝังในกลุ่มวิชาสังคมศึกษาทั้งสิ้น ส่วนของคุณลักษณะทางจริยธรรมเรื่องการส่งเสริมคนทำความดีที่ไม่ปรากฏในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าแท้จริงแล้ว การส่งเสริมคนทำความดี ก็คือ การเสริมแรงในด้านจิตวิทยานั้นเอง ชัยพร วิชชาวุธ และธีระพร อูวรรณไธ (2529) ได้เสนอวิธีการปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรมไว้ว่า พฤติกรรมของคนทั่วไปจะถูกควบคุม โดยเงื่อนไข 2 ประการ ได้แก่ การเสริมแรงและการลงโทษ ถ้าต้องการปลูกฝังหรือรักษานพฤติกรรมใดที่พึงปรารถนา ก็ให้เสริมแรงแก่ผู้กระทำ เช่น การชมเชย การให้รางวัล ธีระพร อูวรรณไธ (2529) ยังได้กล่าวถึงการเสริมแรง ในส่วนของการช่วยเหลือผู้อื่น สรุปได้ว่าหนทางที่จะทำให้นพฤติกรรมใดก็ตาม มีความถี่เพิ่มขึ้น ต้องมีการจัดให้ผลตามมาเป็นผลที่ดี และน่าพอใจของผู้กระทำ เด็กจะเรียนรู้ จดจำและแสดงพฤติกรรมความช่วยเหลือได้ดี หากได้รับคำชมหรือได้รับรางวัลหลังจากที่เด็กได้ช่วยเหลือผู้อื่น หากการช่วยเหลือของคนมีผลดีมาเสมอ บุคคลจะพัฒนาการช่วยเหลือไปตลอดชีวิต จึงเห็นได้ว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมในด้านนี้เป็นสิ่งสำคัญ เพราะนอกจากจะทำให้ผู้ปฏิบัติมีกำลังใจในการปฏิบัติให้ดีขึ้น ถ้าได้รับแรงเสริมอย่างต่อเนื่อง ก็จะส่งผลให้พฤติกรรมที่ติงามคงอยู่ตลอดไป นอกจากนี้งานวิจัยของปนิธาน นุ่มศิริ (2528) ยังได้กล่าวถึงในส่วนของการส่งเสริมคนทำความดี ในลักษณะเดียวกันว่า ครูภาษาไทยควรสอดแทรกจริยธรรมตามสถานการณ์ โดยครูยกย่องชมเชย และประกาศความดีความสามารถของนักเรียนที่มีความดี แต่งกายเรียบร้อย

กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลากร มีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏ 13 ด้าน มีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏเด่นชัดที่สุด คือ ความมีระเบียบวินัย ความมีเหตุผล และความเป็นผู้มีวิถึธรรม (ในกลุ่มวิชานี้ หมายรวมถึงวิชาศิลปศึกษาด้วย แต่เนื่องจากหนังสือเรียนวิชาศิลปศึกษา ตามหลักสูตรใหม่ มีเพียง 1 เล่ม ความถี่และจำนวนด้านของจริยธรรมที่ปรากฏจึงน้อยมาก ดังนั้น คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏจึงอยู่ในส่วนของวิชาพลานามัยมากกว่า) จะเห็นได้ว่าผลการวิจัยสอดคล้องกับปรัชญา และเจตนารมณ์ของหลักสูตรวิชาพลานามัย (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่ให้ใช้กิจกรรมออกกำลังกายและกีฬา เพื่อเสริมสร้างสุขนิสัย (เน้น ความสะอาด ความสนุกสนาน) เน้นความมีระเบียบ ความมีน้ำใจนักกีฬา และความเป็นประชาธิปไตย

กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ มีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏเพียง 9 ด้าน คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏเด่นชัด คือ การมีมัธยัสถ์ ประหยัด และความรู้จักประมาณตน กลุ่มวิชานี้อยู่ในส่วนของวิชาบังคับเลือก จัดขึ้นเพื่อเสริมวิชาบังคับแกน โดยเน้นให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน ดังนั้นคุณลักษณะทางจริยธรรมที่เน้นถึงการมัธยัสถ์ ประหยัด และรู้จักประมาณตน จึงเหมาะสมอย่างยิ่ง เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาประชากรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การปลูกฝังคุณลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งทั่วโลกต่างจะทำให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญและนำไปประพฤติปฏิบัติ แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มวิชานี้ยังขาดการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติที่ดีต่อการใช้แรงงาน พบว่า นโยบายเกี่ยวกับการบริหารและพัฒนาการศึกษาของกรมสามัญศึกษา (2529) ในด้านคุณภาพการศึกษา ได้กล่าวว่า

พัฒนาและสนับสนุนการเรียนของนักเรียนให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ให้มีความรู้ ความคิด ทักษะ ปฏิบัติ คุณธรรม น้ำใจ ค่านิยมที่ดีอย่างสมดุลงค์สอดคล้อง เนียบพร้อมเพื่อการศึกษาต่อ การเข้าสู่ตลาดแรงงานและประกอบอาชีพอิสระ ในสายอาชีพของบิดามารดา หรืออาชีพอื่น ๆ ที่สามารถดำเนินการได้ในท้องถิ่น

จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่ามีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แต่ยังคงขาดการเสริมสร้างค่านิยมและทัศนคติที่ดีต่อการใช้แรงงาน ทั้ง ๆ ที่ในปัจจุบันประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมเกิดใหม่ในอนาคต (Newly Industrialized Countries) การจัดการศึกษาก็ได้ปรับปรุงเพื่อสนองตอบความต้องการของสังคม และตลาดแรงงานที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน แต่ค่านิยม ทัศนคตินั้นยังเปลี่ยนแปลงไปน้อยมาก ซึ่งเห็นได้ชัดว่าแตกต่างจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน (การศึกษาในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน, 2527) ที่ตระหนักถึงความสำคัญในการใช้การศึกษานำหน้าประเทศ โดยการปลูกฝังค่านิยมให้รักการใช้แรงงานยกย่องคนอื่นปลูกฝังการดำเนินชีวิตแบบประหยัดซื่อสัตย์ กล้าหาญ มีระเบียบวินัย มีศีลธรรม หลักสูตรทุกระดับมุ่งปลูกฝังให้เยาวชนรักและเห็นคุณค่าการใช้แรงงาน จึงใกล้เคียงกับการจัดการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้กำหนดจุดมุ่งหมายไว้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะพื้นฐานสำหรับอาชีพที่ต้องการในสังคม ให้มีทัศนคติที่ดี มีความเคารพนับถือต่อการใช้แรงงาน และให้มีความสามารถที่จะเลือกอาชีพในอนาคตได้เหมาะสมกับลักษณะของงาน (วัลภา มาร์คส์, 2526) ดังนั้นควรมีการปลูกฝังค่านิยมที่ดีในการใช้แรงงานไปพร้อม ๆ กัน

การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมในประเทศไทย ได้ส่งผลให้คนเข้าสู่ตลาดแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น รูปแบบของการจัดการศึกษาจึงได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการมุ่งที่จะเตรียมคน เตรียมทักษะและฝึกฝนคนให้ตรงกับระบบธุรกิจ โรงงานอุตสาหกรรม และการบริการต่าง ๆ สมพงษ์ จิตระดับ (2533) ได้เสนอหน้าที่บางประการของการศึกษาในปัจจุบัน ไว้ว่า ควรมีการฝึกทักษะ การทำงานเบื้องต้น ที่นำไปปรับและประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ควรมีคุณลักษณะของผู้ใฝ่รู้ การติดต่อการสื่อสาร การรู้จักรอคอย ความมีระเบียบวินัย การตรงต่อเวลาและคุณธรรมต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของชาญชัย ยมดิษฐ์ (2533) ที่กล่าวถึง การจัดการศึกษาเพื่อรองรับการพัฒนาดอุตสาหกรรมใหม่ ว่าควรเน้นถึงความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีวินัย และการตรงต่อเวลา ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยกับความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าว เนื่องจาก ผลการวิจัยสังเคราะห์กระบวนการหลักสูตร หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ของกรมวิชาการ (2521) ได้ระบุ

ถึงผลการใช้หลักสูตร สรุปได้ว่า นักเรียนไม่รู้จักฝังตนเอง ดูถูกงานสุจริต ขาดความรับผิดชอบ ขาดระเบียบวินัย และขาดการตรงต่อเวลาจึงควรมีการปลูกฝังจริยธรรมเหล่านี้เพื่อเตรียมนักเรียนบางส่วน ที่ไม่สามารถศึกษาต่อได้ให้เข้าสู่ตลาดแรงงานหรือประการอาชีพอิสระ กลุ่มวิชาการงานอาชีพจึงสมควรเป็นแกนนำในการปลูกฝังคุณลักษณะทางจริยธรรมดังต่อไปนี้ คือ ความใฝ่รู้ ความมีระเบียบวินัย การตรงต่อเวลา ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการฝังตนเอง

จากผลการวิเคราะห์เนื้อหาจริยธรรมในกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ แม้จะพบว่า มีคุณลักษณะทางจริยธรรมบางประการที่ปรากฏเด่นชัดเหมาะสมกับลักษณะธรรมชาติของกลุ่มวิชา แต่ยังพบว่าขาดคุณลักษณะทางจริยธรรม ในด้านความใฝ่รู้ การตรงต่อเวลา ความซื่อสัตย์และการฝังตนเอง จึงน่าจะมีการจัดการเรียนการสอน เพื่อปลูกฝังจริยธรรมดังกล่าว

5. จากผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏในคู่มือครูของกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ และกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพต่างสอดคล้องกับหนังสือเรียนในแต่ละกลุ่มวิชา

เมื่อนำหนังสือเรียนและคู่มือครูกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์มาเปรียบเทียบกัน จะพบว่ามีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏร่วมกัน ถึง 7 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล ความมีระเบียบวินัย การรู้จักสามัคคี ความมัธยัสถ์ ประหยัด ความมีสติ รู้ผิดชอบชั่วดี ความใฝ่รู้ ในส่วนหนังสือเรียน และคู่มือครูของกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ พบว่ามีคุณลักษณะทางจริยธรรมปรากฏร่วมกัน 9 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ การรู้จักสามัคคี ความมัธยัสถ์ ประหยัด ความอดุสาหะ ชยันหมั่นเพียร ความเมตตากรุณา ความอดทนอดกลั้น ความเป็นผู้มีวิถัฒนธรรม จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าการจัดทำคู่มือครูนั้นสอดคล้องกับหนังสือเรียน ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนของครูให้บรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ในการจัดทำหลักสูตรใหม่ ควรมีการจัดทำวัสดุหลักสูตร เช่น หนังสือเรียน คู่มือครู ไว้ให้พร้อมเพื่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรสามารถใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนให้มีการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ซึ่งจะสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น ปัญหาจริยธรรมที่เชื่อมโยงโทรมในชุมชนจะได้รับการแก้ไขได้อย่างถูกต้อง
3. ผู้บริหารควรทำหน้าที่ประสานความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและโรงเรียนในการปลูกฝังจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ
4. ผู้บริหารควรให้ความสำคัญต่อการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน โดยการสนับสนุนโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การจัดโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการปลูกฝัง ตลอดจนติดตามผลการจัดตลอดเวลา
5. ครูควรศึกษาหลักสูตรและวัสดุหลักสูตรประเภทอื่น ๆ ด้วย ไม่ควรยึดเพียงเนื้อหาในหนังสือเรียนเป็นหลัก ซึ่งจะทำให้กระบวนการเรียนการสอนไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร
6. ครูทุกคนควรมีส่วนร่วมในการปลูกฝังคุณลักษณะทางจริยธรรมในวิชาที่ตนรับผิดชอบ เพราะหน้าที่การสอนจริยธรรมเป็นหน้าที่ของครูทุกคนที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน
7. ครูทุกคนควรเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นผู้นำในการปฏิบัติที่ถูกต้อง เพราะการสอนจริยธรรมที่มีประสิทธิภาพต้องเน้นที่การปฏิบัติ
8. ในการปลูกฝังคุณลักษณะทางจริยธรรม ครูควรนำวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ตลอดจน ให้ผู้เรียนมีโอกาสดีกปฏิบัติ แทนที่จะใช้วิธีการบรรยายเป็นหลักแต่เพียงวิธีเดียว
9. ผู้ปกครองควรช่วยปลูกฝัง และถ่ายทอดจริยธรรมให้กับสมาชิกในครอบครัวของตน จึงควรเน้นถึงความร่วมมือประสานกันระหว่างบ้านและโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ
10. สื่อสารมวลชน ควรมีบทบาทในการช่วยปลูกฝังและถ่ายทอดจริยธรรม ให้แก่สมาชิกในสังคม เพราะในปัจจุบันสื่อสารมวลชน เข้ามามีอิทธิพลอย่างสูงต่อชีวิตคนไทย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการวิเคราะห์เนื้อหาจรรยาบรรณในหลักสูตรท้องถิ่น ว่ามีการปลูกฝังจรรยาบรรณในด้านใด เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นหรือไม่
2. ควรมีการวิเคราะห์เนื้อหาจรรยาบรรณเพิ่มเติม ในหนังสือเรียนและคู่มือครูที่ใช้ประกอบการเรียนการสอน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 ตามหลักสูตรฉบับปรับปรุงใหม่ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้หนังสือเรียน คู่มือครูในหลักสูตรฉบับปรับปรุงใหม่ เฉพาะเท่าที่มีใช้อยู่จริงในปัจจุบัน คือ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และส่วนของวิชาบังคับเลือกที่ไม่บังคับชั้นเรียน
3. ควรมีการวิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหา ในหนังสือเรียน วิชา ส.017 จรรยาบรรณกับบุคคลของทุกสำนักพิมพ์ เพื่อให้ครูมีโอกาใช้หนังสือเรียนที่ดีมีเนื้อหาสาระ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย